

יד מהרש"א
מסכת בבא בתרא
פרק גט פשוט
חלק א'
קס. – קסה.

January 21, 2007

© Yechezkel Folger 2007

מפתח

דף קס.....	3
תד"ה גט מקושר.....	3
דף קס:.....	9
תד"ה לרב הונא.....	9
תד"ה לרב הונא בא"ד דה"י יודע.....	11
דף קסא.....	13
תד"ה וליחוש.....	13
תד"ה וניחוש.....	17
תד"ה דכתב ראובן.....	21
תד"ה ומתכשר ביעקב עד.....	27
דף קסא:.....	31
תד"ה דלא כתב.....	31
תד"ה כל מקושר.....	34
דף קסב.....	37
תד"ה לפי וא"ד חובתו.....	37
דף קסב:.....	41
תד"ה איבעיא להו.....	41
תד"ה פחות.....	43
דף קסג.....	45
תד"ה שיטה א' למאי חזיא ותד"ה כגון לך (שיטה אחת ושני אוריון).....	45
דף קסד.....	50
דף קסג: ודף קסד.....	50
תד"ה אמר ר' יוחנן (ר' יוחנן אומר) הודפס בתוך ד"ה שטר.....	50
תד"ה גופא וכל א"ד שבו.....	56
דף קסה.....	71
תד"ה אמר אביי.....	71

דף קס.

תד"ה גט מקושר

1) הקדמה

- a) In a standard גט פשוט
 - i) The כתב is written on the front side of the קלף or נייר
 - ii) Two עדים sign below the כתב
 - iii) Nothing is written or signed in back
- b) In a מקושר גט
 - i) The תורף – individual information -- of the כתב is written "בין קשריו" on top of the front side
 - ii) The טופס – standard terms – follows in front after the תורף

2) משנה

- a) The עדים for a גט מקושר sign "מאחוריו"

3) גמרא

- a) in the הונא רב explains that the משנה means that
 - i) in a מקושר גט
 - ii) the עדים sign לקשר בין קשר on the back
- b) in the הונא ר' ירמ' בר אבא explains that the משנה means that
 - (1) after the גט פשוט of a כתב is completed in front
 - (2) ממטה למעלה sign on the back עדים
 - (3) Meaning
 - (a) The שטר is turned over to the back and rotated one quarter turn
 - (b) And the עדים sign
 - (i) Perpendicular to the כתב in the front
 - (ii) Along the length of the שטר in landscape format
 - (iii) Beginning opposite the bottom of the כתב in the front
 - (iv) And ending opposite the top of the כתב in the front
 - (c) As in this diagram:

	עד	יעקב	בן	ראובן
[מול עליון של כתב לפנים]				[מול תחתון של כתב לפנים]
	עד	דוד	בן	שמעון

(4) For reasons that are explained in the גמרא but aren't relevant at this point

(a) The עדים sign

(i) only opposite the כתב in the front – i.e., the shaded portion of the diagram

(ii) and not opposite the גליון or margins in the front – i.e., the unshaded portion of the diagram

(5) note that

(a) because the back is rotated one-quarter turn

(i) the top margin on the back stands opposite the margin that in front is on the side

(ii) the side margin on the back stands opposite the margin that in front is on the bottom

4) תוספות part 1

a) קשיא

זכרון דברים אשר ביום ג' שנה זו איך אנהנו מעידים אשר ראובן הלוח לשמעון מנה וכו' וכו'				
[נגד עליון של כתב לפנים]	עד	יעקב	בן	ראובן
	עד	דוד	בן	שמעון

i) For ר' ירמי' בר אבא

(1) Why aren't we concerned that

(2) The בעל השטר will erase the entire כתב in front

(a) So that a later בית דין will assume that the entire שטר is in back

(3) And

(a) in the margin that in the back is above the signatures of the עדים

(b) The בעל השטר

(i) Will forge whatever he wants (מאי דבעי)

(ii) and make it appear that this is a גט פשוט where עדים signed as usual below the כתב

b) תירוץ

i) Must be

- (1) that
 - (a) Although עדים must sign a שטר מקושר on the back
 - (b) it's not acceptable to write the כתב of a שטר on the back
- (2) because
 - (a) the back – also called the שחור -- is susceptible to זיוף (יכול להזדייף)
 - (b) so we give no force to any כתב that's written there
- c) קשיא
 - i) But here's proof that the שחור isn't יכול להזדייף
 - ii) The גמרא in כתובות says that
 - (1) To demonstrate his signature (לאחויי חתימת ידי')
 - (2) A person should sign his name on חספא
 - (3) and he needn't be concerned that a forger will write a valid שטר above the person's signature
 - (a) because
 - (i) יכול להזדייף חספא is
 - (ii) And we give no effect to a שטר on material that's יכול להזדייף
 - iii) now
 - (1) If it were true that the שחור is יכול להזדייף
 - (2) Why don't we also allow a person to demonstrate חתימת ידי' on the שחור
- d) מהרש"א as explained by תירוצ'
 - i) Maybe in fact
 - (1) a שטר is יכול להזדייף on the שחור
 - (2) And this explains why we're not concerned that a כתב might be forged on the שחור
 - ii) And still a person can't demonstrate his חתימת יד on the שחור
 - (1) Because
 - (a) A forger may then write a כתב in front
 - (b) And claim that
 - (i) this is a שטר מקושר
 - (ii) that was properly signed in back
- e) קשיא
 - i) But a שטר מקושר needs the חתימות of three persons
 - ii) So

- (1) how could a forger
 - (a) make use of the one חתימה placed in back by a person who wants to demonstrate his signature
 - (b) and claim that it's the חתימה of a שטר מקושר
- f) תירוץ
 - i) a person can be מהייב **himself** by ידו כתב without any עדים
 - ii) and we're concerned that the בעל השטר may claim that
 - (1) the חותם
 - (a) signed not as an עד
 - (b) but to obligate himself personally: "I owe a מנה to ראוּבן"
- 5) תוספות part 2
 - a) We've established that
 - i) for רב הונא in a גט מקושר
 - ii) the עדים sign
 - (1) on the back בין קשר לקשר
 - (2) parallel to and opposite the כתב in front
 - b) קשיא first
 - i) Why aren't we חושש that
 - (1) the בעל השטר will
 - (a) Open the קשרים
 - (b) erase the writing in front to make it appear that the entire שטר is in back
 - (c) and
 - (i) in the margin at the top of the back
 - (ii) write מאי דבעי
 - (iii) and claim that
 - 1. this is a standard גט פשוט
 - 2. that was signed by three עדים below the כתב
 - c) קשיא second
 - i) And why aren't we also concerned that the בעל השטר
 - (1) Will erase the כתב in the front
 - (2) Cut out a line that contains the חתימה of one of the עדים in back
 - (3) And write מאי דבעי in the margin to the right of this חתימה

- ii) קשיא
 - (1) What benefit will the בעל השטר have from the חתימה of only one עד
- iii) תירוץ
 - (1) We've established that
 - (a) If a person signs not as an עד
 - (b) But as one who intends to obligate himself
 - (c) His signature can obligate him even if there are no עדים altogether
- 6) מהרש"א
 - a) הקדמה
 - i) Note that
 - (1) The קשיא of תוספות to ר' ירמיה בר אבא and the first קשיא of תוספות to ר' הונא
 - (2) both deal with the possibility of writing a new שטר in the margins above the חתימות
 - b) קשיא
 - i) Why does תוספות ask its קשיא first to ר' ירמיה בר אבא and only then to ר' הונא
 - ii) So that it appears that the קשיא applies more readily to ר' ירמיה בר אבא
 - c) תירוץ
 - i) הקדמה
 - (1) The front of a שטר generally has margins on its sides and at its bottom
 - (2) but the front doesn't generally have a margin on top
 - ii) it follows that
 - (1) for ר' הונא
 - (a) since the front of a שטר often doesn't have a margin on top
 - (i) the עדים who sign בין קשריו in the back also leave no margin on top
 - (ii) so that there is no top margin where the בעל השטר can write מאי דבעי above the signatures of the עדים
 - (b) and the only קשיא to ר' הונא that applies in all cases is the second קשיא of תוספות
 - (i) namely
 1. that the בעל השטר might write מאי דבעי in the side margin
 2. In order to be מחייב an עד as if the עד intended to sign not as an עד but to obligate himself personally
 - (2) While for ר' ירמיה בר אבא
 - (a) Since the front always has a margin on the side

- (b) It follow that
- (i) When the שטר is turned to the back and rotated one-quarter turn
 - (ii) There will always be a margin on top of the back
- (c) So that for ר' ירמיה בר אבא
- (i) תוספות can ask that in all cases
 - (ii) the בעל השטר can forge a normal looking שטר above the התימות

זכרון דברים אשר ביום ג' שנה זו איך אנהנו מעידים אשר ראובן הלוה לשמעון מנה וכו' וכו'				
[נגד עליון של כתב לפנים]	עד	יעקב	בן	ראובן
	עד	דוד	בן	שמעון

iii) And this is why תוספות prefers to ask its קשיא to אבא בר ירמיה

דף קסי:

תד"ה לרב הונא

- 1) הקדמה
 - a) In a standard גט פשוט
 - i) The כתב is written in front
 - ii) Two עדים sign below the כתב in front
 - b) In a גט מקושר
 - i) The תורף – individual information -- of the כתב is written "בין קשריו" on top of the front in side
 - ii) The טופס – standard terms – follow in front after the תורף
- 2) משנה
 - a) The מאחוריו" sign גט מקושר for a עדים
- 3) גמרא
 - a) רב הונא says
 - i) the משנה means that the עדים sign "בין קשר לקשר"
 - ii) and
 - (1) in the הוה אמינא
 - (a) the גמרא assumes for רב הונא that
 - (b) the signature בין קשר לקשר is in front
 - b) for ר' ירמיה בר אבא
 - i) the עדים sign "אחורי הכתב כנגד הכתב מבחוץ"
 - ii) meaning that they sign in back
- 4) תד"ה ר' ירמיה בר אבא
 - a) קשיא
 - i) Why couldn't ר' ירמיה בר אבא express the same result – that עדים sign in back
 - (1) by saying only "אחורי הכתב וכנגד הכתב"
 - (2) since these words
 - (a) even without the word "מבחוץ"
 - (b) ought to be enough to teach that the חתימה needs to be in back
 - b) מהרש"א as explained by תירוץ
 - i) Every חתימה that isn't in the usual place on bottom of the כתב is called "אחורי הכתב"

- ii) That's why
 - (1) If the משנה had said only אחורי הכתב
 - (2) We could have said that
 - (a) In fact the עדים sign in front
 - (i) But they sign in "an unusual place" on the front
 - (ii) For example: above the כתב rather than below it
- 5) תד"ה לרב הונא
- a) קשיא
 - i) How could the גמרא think that רב הונא means בין קשר לקשר in front
 - ii) After all
 - (1) the משנה says that עדים in a מקושר sign "מאחוריו"
 - b) תירוץ
 - i) Similar to what we've said for בר אבא ר' ירמי'
 - ii) Even התימות that are in front
 - (1) can be considered to be אחוריו when the התימות are בין קשר לקשר
 - (2) "לפי שאין העד אחרי שיטה שתחתיו"
 - (3) Meaning that in a מקושר
 - (a) Unlike the usual התימה in a פשוט
 - (b) The התימה
 - (i) isn't "לאחרי שיטה שתחתיו"
 - (ii) **after** the last line of the כתב
 - (4) But is towards the top בין קשר לקשר
- 6) מהרש"א
- a) Even though
 - i) "מאחוריו" can mean in an unusual place
 - ii) And a התימה that's בין קשר לקשר can count as מאחוריו
 - b) תוספות can still say that the התימה isn't "אחרי שיטה שתחתיו"
 - i) Because
 - (1) the word "אחרי"
 - (a) Doesn't mean in an unusual place
 - (b) But means "after"
 - (i) Namely: **after** the end of the last שיטה of the כתב

תד"ה לרב הונא בא"ד דהי' יודע

- 1) First הקדמה
 - a) A שטר is פסול if it's מוקדם
 - b) For example
 - i) if it's signed in year 2 but is backdated to year 1
- 2) second הקדמה
 - a) a זונין says at קסד: that every גט מקושר is post-dated
 - b) Namely
 - i) a שטר מקושר that's signed in year 1 is dated year 2
- 3) משנה
 - a) In a פשוט גט
 - i) the עדים sign in front
 - ii) and if they sign in back the שטר is פסול
 - b) In a גט מקושר the עדים sign in back
- 4) תוספות
 - a) There are two reasons why a גט פשוט is פסול if it's signed in back
 - b) First reason:
 - i) if a גט פשוט were signed in back the same as a גט מקושר
 - (1) A person could
 - (a) take a גט פשוט that was really signed and dated in year 2
 - (b) Turn it into a גט מקושר by adding קשרים
 - (c) And then
 - (i) To obtain the same effect as if the זמן in the גט פשוט were backdated improperly to year 1
 - (ii) claim that
 1. as a גט מקושר the שטר was properly signed and effective in year 1
 2. even though it's dated year 2
 - ii) To avoid this possibility
 - (1) We insist that a שטר מקושר be recognizably different from a שטר פשוט
 - (2) By saying that a שטר פשוט is פסול if it's signed in back
 - c) Second reason:
 - i) A גט פשוט is פסול if signed in back

- ii) Simply because the עדים didn't sign כתקנת חכמים
- 5) גמרא
 - a) רבי at first didn't know the דין of זונין that every גט מקושר is post dated
- 6) מהרש"א
 - a) קשיא
 - i) If רבי didn't originally know that a גט מקושר is post-dated
 - ii) Then
 - (1) רבי wouldn't have realized that
 - (a) the בעל השטר can get the benefit of backdating by claiming that the שטר was a גט מקושר
 - (2) And he couldn't have applied the first reason that explains why גט פשוט is פסול if it's signed in back
 - b) תירוץ
 - i) You're right
 - ii) רבי thought the פסול was based on the second reason

דף קסא.

תד"ה וליחוש

1) הקדמה

- a) The כתב of a גט פשוט is written in front
- b) כתב עדים sign under the כתב
- c) חתימת עדים write their הנפק-אשרתא ב"ד

2) גמרא

- a) הוה אמינא ר' ירמלי בר אבא

i) In a גט מקושר

(1) The כתב עדים sign in back without rotating the שטר into landscape format

(2) And instead sign

(a) Along the width of the שטר in portrait format

(b) Parallel to the כתב written in front

(c) Beginning opposite to the first line of the כתב in front

(d) And ending with the last line of the כתב in front

(i) front

		תחלה		
		סוף		

(ii) back

	בהויז	עדים	חתימות	
	בהויז	עדים	חתימות	
	בהויז	עדים	חתימות	
	בהויז	עדים	חתימות	

b) קשיא

- i) What stops the בעל השטר from adding מאי דבעי in front to the end of the כתב

c) תירוץ

- i) ב"ד will recognize this forgery

ii) Because

(1) the additional כתב in front

(2) will extend past the last חתימה in back

d) קשיא

- i) But what will stop the בעל השטר from
 - (1) adding another חתימה at the bottom in back
 - (2) And then adding מאי דבעי to the line in front that corresponds to the newly added חתימה in back
- 3) תוספות
 - a) קשיא
 - i) Why not answer that דמטייט להו
 - ii) Meaning that the לזה
 - (1) Marks the שטר in the front down from the end of the כתב to the bottom
 - (2) so that
 - (a) even if the בעל השטר adds more signatures in the back
 - (b) he can't add anything in front
 - b) תירוצ'
 - i) He can't mark the front below the כתב
 - ii) Because
 - (1) Although
 - (a) in a מקושר גט the עדים sign in the back
 - (b) And in most cases ב"ד will sign the אשרתא in the back below the חתימות
 - (2) Still it's possible
 - (a) That consistent with practice for a פשוט גט
 - (b) a particular ב"ד might want to sign the אשרתא in front
 - iii) and
 - (1) to leave room for this אשרתא
 - (2) the בעל השטר
 - (a) needs to keep empty the space below the כתב in front
 - (b) and can't be מטייט this space
- 4) מהרש"א
 - a) קשיא
 - i) why didn't תוספות ask that the גמרא could have said that
 - ii) the לזה
 - (1) Marks the שטר in the back down from the end of the חתימת עדים to the bottom
 - (2) so that

- (a) the בעל השטר can't add more signatures in back
- (b) And as a result won't be able to add anything in front

b) תירוץ

- i) תוספות recognized from the start that
 - (1) it's likely that a ב"ד would want to write their אשרתא in the back
 - (2) and the space in back below the עדים needs to be kept unmarked
- ii) תוספות is מחדש only that
 - (1) A particular ב"ד might decide to write the אשרתא in the front
 - (2) So that the front also needs to be left unmarked

5) מהרש"א

a) קשיא

- i) דף קס. at תוספות ד"ה מקושר But at
- ii) תוספות said that
 - (1) In a מקושר גט
 - (2) we are מטייט the back where the עדים sign

b) תירוץ

- i) ר' ירמ' בר אבא of מסקנא at תוספות applies only for the
- ii) that says that sign a גט מקושר in the back along the length of the שטר in landscape format
 - (a) Beginning opposite the end of the כתב in front
 - (b) And ending at the beginning of the כתב in front

[טייט]	ראובן	בן	יעקב	עד	[נגד עליון של פנים]
[טייט]	שמעון	בן	דוד	עד	
גליון למטה בחוץ מנגד גליון מן הצד בפנים – מקום אשרתא דב"ד					

- iii) So that
 - (1) any additional כתב past the original bottom margin in front
 - (2) would in back extend past the original margin on the right
- iv) And
 - (1) To avoid this
 - (a) חתימות can mark the margins to the **right** of their
 - (b) While leaving the space **below** the חתימות available for אשרתא
- v) While תוספות here

- (1) Deals with the הוזה אמינא of בר אבא ר' ירמ' that's described in the first diagram
- (2) Where
 - (a) Any new כתב past the bottom of the original margin in front
 - (b) Will extend in back past the original **bottom** margin
 - (c) And
 - (i) To avoid this additional כתב
 - (ii) The חתימות will need to be below the טיוט
 - (iii) Precisely where the ב"ד is likely to want to sign their אשרתא

תד"ה וניחוש

1) גמרא

a) מסקנא of שיטה בר אבא ר' ירמיה

i) Here is a diagram of the front of a גט מקושר

	תחלת כתב למעלה	גליון מן הצד
	סוף כתב למטה	
	גליון	

ii) Here is a diagram of the back of a גט מקושר

מול מעלה			מול מטה	
עד	יעקב	בן	ראובן	גליון

b) קשיא

i) Maybe

(1) the בעל השטר will cut off – be מגיז -- the last line of the כתב on the front

(a) Namely the line below the dashes

(2) And by doing this he'd remove an important תנאי in favor of the לוח that was written in the removed line

c) תירוץ

i) It's to avoid this

(1) that ר' ירמיה בר אבא says

(a) the עדים in back start signing on the right side לאורכו של שטר

(b) as in the second diagram

ii) Namely

(1) so that ב"ד will notice the זיוף

(2) since

(a) as shown in the diagram

(b) any cutting at the bottom in front would cut off a portion of the signatures of the עדים in back

2) מהרש"א as explained by תוספות

a) הקדמה

מול למעלה		מול למטה	גליון
לוי בן יעקב עד	שמעון בן יעקב עד	ראובן בן יעקב עד	

b) Presumably

i) ר' ירמיה בר אבא means that

(1) one (ראובן בן יעקב) עד

(a) starts signing in back perpendicular to the bottom line of the כתב in the front

(2) and

(a) as shown in the diagram

(b) others (לוי בן יעקב and שמעון בן יעקב) sign immediately after him in a row

(c) until the last (לוי בן יעקב) עד signs perpendicular to the top of the כתב in the front

c) קשיא

i) The בעל השטר might add another עד (יהודה בן יעקב עד) who starts signing in the right margin on the back

ii) Opposite the bottom margin of the front

{למעלה} לוי בן יעקב עד	שמעון בן יעקב עד	ראובן בן יעקב עד	יהודה בן יעקב עד

iii) And

(1) this will allow the בעל השטר

(2) to add another line to the bottom margin in front

(3) without ב"ד noticing this addition

d) תירוץ

i) The עדים don't sign in the same line in one row

ii) Instead they sign this way:

				גליון
עד	יעקב	בן	ראובן	
עד	יעקב	בן	שמעון	
עד	יעקב	בן	לוי	
	עד	יעקב	בן	יהודה

iii) So that ב"ד would notice the חתימה of יהודה

(1) in the right margin

(2) to the right of all the others

3) מהרש"א

a) קשיא

i) The בעל השטר can avoid notice by adding **three** new עדים in the margin

					גליון
עד	יעקב	בן	ראובן	עד	יששכר בן יעקב
עד	יעקב	בן	שמעון	עד	זבולון בן יעקב
עד	יעקב	בן	לוי	עד	דן בן יעקב

b) First תירוץ

i) Although there is no limit on how many עדים can sign a שטר

ii) The שטר is פסול

(1) if two עדים

(a) For example יעקב בן יששכר and יעקב בן ראובן in the diagram

(2) sign one after the other in the same row

c) second תירוץ

ערב לאורכו של שטר					גליון
עד	יעקב	בן	ראובן	עד	ט-י-ט
עד	יעקב	בן	שמעון	עד	ט-י-ט
עד	יעקב	בן	לוי	עד	ט-י-ט

i) The space in the margin to the right of each עד is מטויט so that no additional עד can sign

d) note

i) that this טיוט is needed anyway

(1) Because otherwise

(a) By

(i) Cutting

1. out each separate line of the שטר that contains a חתימה

2. And the word עד at the end of each line

(ii) and by also erasing the כתב in front

1. so that a later ב"ד won't realize that

a. the חתימה is written on the back of the כתב of a שטר

(b) the בעל השטר can turn the שטר into a התחייבות by each עד through his כתב יד

אני ראובן חייב ליוסף מאה זוז ; ראובן בן יעקב

אני שמעון חייב ליוסף מאה זוז ; שמעון בן יעקב

אני לוי חייב ליוסף מאה זוז ; לוי בן יעקב

e) קשיא

i) in the הוה אמינא when תוספות thought that all three עדים sign in a row

לוי בן יעקב עד {נגד עליון של כתב לפנים}	שמעון בן יעקב עד	ראובן בן יעקב עד	

ii) Why didn't תוספות in the same way say

(1) They need to be מטייט the margin to the right of the first עד

(2) Because otherwise

(a) the בעל השטר could

(i) Do the erasures we referred to earlier

(ii) cut the line on which the עדים write

(iii) And add whatever he wants in the margin

לוי בן יעקב עד {נגד עליון של כתב לפנים}	שמעון בן יעקב עד	ראובן בן יעקב עד	"אני ראובן החותם חייב מנה לבעל השטר"
--	------------------	------------------	---

f) תירוץ

i) Because

(1) since three persons would sign that line

(2) the בעל השטר couldn't make the strip valid as the כתב יד and התחייבות of a signer who says "I am חייב to the בעל השטר"

g) קשיא

i) That's correct

ii) but we still ought to have had this concern if there's no טיוט

(1) the בעל השטר

(a) could write a התחייבות by a third person in the גליון

(b) and make it seem that the three עדים who sign to the left of the new כתב are being מעיד on the התחייבות of that third person

h) שאלה

i) But would this one line שטר be כשר

i) תשובה

i) Yes

ii) a later גמרא says

(1) a one-line שטר is כשר

(2) If the כתב and חתימת עדים all are written on that one line

תד"ה דכתב ראובן

1) גמרא

a) מסקנא of שיטה בר אבא ר' ירמיה

i) Here is a diagram of the front of a גט מקושר

	תחלת כתב למעלה	גליון מן הצד
	סוף כתב למטה	
	גליון	

ii) Here is a diagram of the back of a גט מקושר

מול למעלה			מול למטה	
עד	יעקב	בן	ראובן	גליון

b) קשיא

i) Maybe

(1) the בעל השטר will cut off – be מגיז – the last line of the כתב on the front

(a) Namely the line below the dashes

(2) And by doing this he'd remove an important תנאי that was in the removed line

c) תירוץ

i) It's to avoid this

(1) that ר' ירמיה בר אבא says

(a) the עדים in back start signing on the right side של שטר

(b) as in the second diagram

ii) Namely

(1) so that ב"ד will notice the זיוף

(2) since

(a) as shown in the diagram

(b) any cutting at the bottom in front would cut off a portion of the signatures of the עדים in back

d) קשיא

i) But

(1) since an עד writes his full name – for example בן יעקב ראובן – למטה למעלה

(2) what's cut off is only his first name – ראובן

ii) and

(1) זיוף might not notice the ב"ד

(2) Because ב"ד might think that

(a) the עד originally signed as בן יעקב

(b) And the בעל השטר never tampered with the שטר

e) תירוץ

i) The words ראובן and בן are written close to each other followed by יעקב all in a row along the length of the שטר

[ממול למעלה]			[ממול תחתונה]
	עד	יעקב	ראובן בן

ii) So that

(1) if the בעל השטר is גייז the last שורה of כתב in the front

(2) He'll have to cut off both ראובן and בן in the back

(3) And all that would be left of the חתימה is עד יעקב

2) ריב"ם of קשיא

a) קשיא of לשון

i) אי בן בראש ראובן ואח"כ יעקב הוה מצי גייז לשיטה אחרונה

ii) עד ראו של ראובן ועם בן של תחתיו

iii) וישאר בן יעקב

b) This is what ריב"ם means

i) Since the גמרא deals only with where the חתימה is written in one row or דרא

ii) It appears that a case where

(1) "בן בראש ראובן"

(a) Namely

(i) בן בראש ראובן is בדרא עילאה – in the upper row

(ii) and בן is בדרא תתאה – in the lower row

(iii) so that בן בראש ראובן stands as the ראש of בן

(b) as in this diagram (אופן א') where יעקב is בדרא עילאה

יעקב	ראובן
	בן

(c) or as in this diagram (אופן ב') where יעקב is בדרא תתאה

	ראובן
יעקב	בן

iii) ב"ד would certainly notice any tampering

iv) Because

- (1) if the דרא עילאה in ראובן בעל השטר cuts off
- (2) He'll also cut off בן in דרא תתאה
- (3) And leave יעקב בן without which is a חתימה פסולה

c) קשיא

i) But דרא עילאה in ראובן ראו from מגיז בעל השטר might be

ii) And

- (1) Even though this would also cut off בן from דרא תתאה
- (2) He'd still be left with the בן-remainder of ראו
- (3) As in these diagrams:

(a) אופן א' – יעקב למעלה

יעקב	בן	ראו
		בן

(b) אופן ב' – "יעקב למטה"

	בן	ראו
יעקב		בן

iii) So

- (1) there'd be a חתימה כשירה of בן יעקב that's a חתימה
- (2) and ב"ד wouldn't notice his tampering

3) תוספות

a) הקדמה

i) We've pointed out two possible אופנים for the קשיא of ריב"ם

(a) אופן א' – יעקב למעלה

יעקב	בן	ראו
		בן

(b) אופן ב' – "יעקב למטה"

	בן	ראו
יעקב		בן

b) שאלה

i) Is it clear that ריב"ם ask his קשיא in both אופנים

ii) And

- (1) If not
- (2) In which אופן does ריב"ם ask his קשיא

c) תשובה

i) תוספות first assumes that

(1) יעקב למעלה asks his קשיא only in 'א where אופן

(a) because

(i) If the בעל השטר is גייז -- not after ראובן -- but after ראו

(ii) What would be left would be יעקב בן together למעלה in the same דרא

(iii) And the חתימה would be כשרה

(2) But יעקב למטה acknowledges that in 'ב where אופן

(a) The שטר would be פסול if the בעל השטר is גייז after ראו

(b) Because

(i) What would be left would be

1. למעלה in the second column בן

2. דרא למטה would be in the next column יעקב while

(ii) And the חתימה would not be כשרה

ii) But תוספות in the end concludes that

(1) למטה is יעקב and למעלה is בן even if כשר is שטר a assumes that ריב"ם

(2) So ריב"ם asks his קשיא both

(a) Where יעקב is למעלה as in 'א אופן

(b) and where יעקב is למטה as in 'ב אופן

4) מהרש"א

a) קשיא

i) Why did תוספות first assume that ריב"ם asks his קשיא only where יעקב is למעלה

ii) After all ריב"ם said

(1) אי בן בראש ראובן ואח"כ יעקב

(2) Which means that

(a) יעקב follows right after בן

(b) And

(i) Since בן is למטה

(ii) יעקב is also למטה

(iii) Precisely as in 'ב אופן

5) מהרש"א of תוספות as explained המשך

a) ריב"ם of קשיא to ריב"א of תירוץ

i) Tampering would be noticed both in 'א אופן and in 'ב אופן

ii) Because we teach the סופר

(1) Either to write the בן that's למטה in large אותיות that run against all of the word ראובן that's on top of this בן

ראו	בן	יעקב
ב---	ן-	יעקב

(a) So that

(i) if בעל השטר cuts off ראו on top

(ii) He'd be left with both בן on top and ן on bottom

(2) Or to write the בן that's למטה against the בן- portion of ראובן

ראו	בן	יעקב
	בן	יעקב

(a) So that

(i) if בעל השטר cuts off ראו on top

(ii) He'd be left with בן both on top and on bottom

(iii) And ב"ד will notice the tampering

6) מהרש"א as explained by ריב"א by קשיא

a) ריב"א of לשון

i) שמא ימחקנו לבן של מטה

b) תוספות of ריב"א by ביאור

i) ריב"א deals with

(1) למעלה is יעקב where

(2) And we taught the סופר to write בן that's למטה against the בן- portion of ראובן

ראו	בן	יעקב
	בן	

(a) So that

(i) if בעל השטר cuts off ראו on top

(ii) He'd be left with בן both on top and on bottom

(iii) And ב"ד will notice the tampering

ii) And ריב"א asks

(1) We still need to be חושש that ב"ד might not notice if the בעל השטר cuts off ראו

(2) Because

(a) To avoid being left with בן twice

(b) The בעל השטר might erase the bottom בן

יעקב	בן	ראו
	בן	

7) מהרש"א

a) קשיא

i) Why does תוספות assume that ריב"א deals with יעקב למעלה

ii) Maybe

(1) למטה is יעקב deals with ריב"א

(2) And here too

(a) בן שלמטה might erase בעל השטר

	בן	ראו
יעקב	בן	

b) תירוצ

i) תוספות assumes that

(1) It's more likely that tampering won't be noticed where בן and יעקב are on the same דרא

(2) But where יעקב למטה

(a) בן and יעקב will

(i) After the erasure of בן

(ii) end on the same דרא

(b) only if it's the top בן that's erased

	בן	ראו
יעקב	בן	

(3) So that

(a) If ריב"א were dealing with יעקב למטה

(i) ריב"א would have said

1. "שמא ימחקנו לבן של מעלה"

2. instead of

3. "שמא ימחקנו לבן של מטה"

תד"ה ומתכשר ביעקב עד

1) גמרא

a) מסקנא of שיטה בר אבא ר' ירמיה

i) Here is a diagram of the front of a גט מקושר

	תחלת כתב למעלה	גליון מן הצד
	סוף כתב למטה	
	גליון	

ii) Here is a diagram of the back of a גט מקושר

מול למעלה			מול למטה	
עד	יעקב	בן	ראובן	גליון

b) קשיא

i) Maybe

(1) the בעל השטר will cut off – be מגיז – the last line of the כתב on the front

(a) Namely the line below the dashes

(2) And by doing this he'd remove an important תנאי that was in the removed line

c) תירוץ

i) It's to avoid this

(1) that ר' ירמיה בר אבא says

(a) the עדים in back start signing on the right side של שטר

(b) as in the second diagram

ii) Namely

(1) so that ב"ד will notice the זיוף

(2) since

(a) as shown in the diagram

(b) any cutting at the bottom in front would cut off a portion of the signatures of the עדים in back

d) קשיא

i) But

(1) since an עד writes his full name – for example בן יעקב -- מלמטה למעלה

(2) what's cut off is only his first name ראובן

ii) and

(1) זיוף might not notice the ב"ד

(2) Because ב"ד might think that

(a) the עד originally signed as בן יעקב

(b) And the בעל השטר never tampered with the שטר

e) תירוץ

i) The words ראובן and בן are written close to each other followed by יעקב all in a row along the length of the שטר

[ממול למעלה]			[ממול תחתונה]	
	עד	יעקב	ראובן בן	

ii) So that

(1) if the בעל השטר is גייז the last שורה of כתב in the front

(2) He'll have to cut off both ראובן and בן in the back

(1) And all that would be left of the חתימה is עד יעקב

b) קשיא

i) But

(1) חתימה כשירה "יעקב עד" is

(2) And the שטר would still be כשר

2) מהרש"א as explained by תוספות

a) קשיא

i) Why do you ask that the שטר would still be כשר

ii) After all

(1) שטר this would never be מקיים ב"ד

(2) Because

(a) יעקב עד was written by ראובן – not יעקב

(b) And

(i) when

1. the ב"ד compares this signature

2. With the signature of the real יעקב

(ii) the handwritings won't match

(iii) and ב"ד won't be מקיים the שטר

iii) So what would בעל השטר gain by being גייז the words בן ראובן

- b) תירוץ
- i) When the גמרא says the original שטר was signed by יעקב בן ראובן
 - ii) The גמרא means that
 - (1) it was actually signed by יעקב in his own handwriting
 - (2) And he signed יעקב בן ראובן in the style of יונית where this means
 - (a) “he whose son is ראובן – namely יעקב
- c) קשיא
- i) This is a דוחק because this is the style of חתימה יונית and it's not our style
- 3) מהרש"א
- a) גיטין in סוגיא תוספות also explains the following
 - i) משנה
 - (1) Where two גיטין are written side by side – one on the right side and the other on the left side
 - (2) And the גיטין have written across them
 - (a) ראובן בן יעקב עד
 - (b) Beginning with the right and continuing to the left
 - (3) Then
 - (a) the גט on the right is כשר
 - (i) because ראובן properly signed his own name on the right
 - (b) while the גט on the left is פסול
 - (i) because ראובן didn't sign his own name on the left
 - (4) Namely we assume that
 - (a) ראובן
 - (i) signed ראובן בן on the right
 - (ii) And signed יעקב עד on the left
 - ii) תוספות as explained by גמרא
 - (1) קשיא
 - (a) Maybe יעקב himself actually signed יעקב עד on the left
 - (b) And ראובן then signed ראובן בן on the right
 - (c) So that
 - (i) גט ראובן properly signed the right
 - 1. as explained in more detail in תוספות
 - (ii) And יעקב properly signed the left גט

(iii) And both should be כשר

b) Note that

i) In גיטין

(1) The גמרא asks that יעקב עד should be a good חתימה

(a) because it assumes that יעקב actually wrote these words

(b) and בית דין can be מקיים his signature

ii) But in our גמרא

(1) תוספות asks that יעקב עד shouldn't be a good חתימה

(a) Because the words were in fact written by ראובן

(i) Who originally signed as יעקב בן ראובן

(b) And בית דין won't be מקיים his signature as יעקב

דף קסא:

תד"ה דלא כתב

1) גמרא

a) מסקנא of שיטה בר אבא ר' ירמ' in the

i) Here is a diagram of the front of a גט מקושר

	תחלת כתב למעלה	גליון מן הצד
סוף כתב למטה		
	גליון	

ii) Here is a diagram of the back of a גט מקושר

מול למעלה			מול למטה	
עד	יעקב	בן	ראובן	גליון

b) קשיא

i) Maybe

(1) the בעל השטר will cut off – be מגיז – the last line of the כתב on the front

(a) Namely the line below the dashes

(2) And by doing this he'd remove an important תנאי that was in the removed line

c) תירוץ

i) It's to avoid this

(1) that ר' ירמ' בר אבא says

(a) the עדים in back start signing on the right side של שטר לאורכו

(b) as in the second diagram

ii) Namely

(1) so that ב"ד will notice the זיוף

(2) since

(a) as shown in the diagram

(b) any cutting at the bottom in front would cut off a portion of the signatures of the עדים in back

d) קשיא

i) But

(1) since an עד writes his full name – for example -- ראובן בן יעקב מלמטה למעלה --

(2) what's cut off is only his first name ראובן

ii) and

(1) זיוף might not notice the ב"ד

(2) Because ב"ד might think that

(a) the עד originally signed as בן יעקב

(b) And the בעל השטר never tampered with the שטר

2) תוספות

a) Presumably

i) had the עד written only בן יעקב עד

ii) the שטר would be כשר

b) Because

i) if בעל השטר is מגיז the words בן יעקב

ii) He'd be left only with the word "עד" that isn't a good חתימה

3) מהרש"א

a) קשיא

i) Why does תוספות assume that בן יעקב עד is a good חתימה in גט מקושר

ii) We ought to be חושש that

(1) The בעל השטר would cut off only "בן"

(2) So that he'd be left with עד יעקב that's a חתימה כשירה

b) תירוץ

i) תוספות means that we'd have no חשש for עד יעקב בן if it's written this way:

בן
יעקב עד

ii) Because in this format

(1) If he cuts בן

(2) He'll also cut into יעקב

(3) And he wouldn't be left with a חתימה כשירה

c) קשיא

i) Then why does the גמרא ask that

(1) For every signature of עד יעקב בן ראובן

(a) The שטר should be פסול lest he cut off בן ראובן and be left with עד יעקב

ii) Why not answer that

(1) ראוּבן בן יעקב עד is set out in this similar format:

ראובן בן
יעקב עד

(2) So that

- (a) if he cuts off ראוּבן
- (b) he also cuts יעקב
- (c) and he's left without a חתימה כשירה

d) תירוץ

- i) This sort of חתימה is פסול
- ii) Because it misleadingly appears as if it were written by two עדים

4) גמרא of the המשך

a) מר זוטרא of תירוץ on why גט מקושר is כשר and we're not concerned about גזיזה:

- i) "כל מקושר שאין עדין כלים בשיטה אחת פסול"
- b) תד"ה כל מקושר in תוספות explains that
 - i) מר זוטרא means that the חתימה must be written this way

ראובן
בן
יעקב
עד

ii) So that

- (1) if the בעל השטר is מגיז the last line of the כתב in front
- (2) All of בן יעקב עד ראוּבן falls out from the back
- (3) And this would be פוסל the שטר

5) מהרש"א

a) This גמרא proves the point we just made that the following חתימה is פסול

ראובן בן
יעקב עד

b) Because otherwise

- i) תוספות should have said that מר זוטרא means this חתימה

ראובן בן
יעקב עד

ii) Which is a more logical format than this חתימה

ראובן
בן
יעקב
עד

תד"ה כל מקושר

1) גמרא

a) For ר"י in the מסקנא **according to מר זוטרא** as explained by רשב"ם and ר"י

i) here is a diagram of the front of a מקושר גט

(1) that's written לרחבו של שטר in portrait format

		תחלת כתב למעלה		
		סוף כתב למטה		

ii) and here is a diagram of the back of a מקושר גט that's written לאורכו של שטר in landscape format

(a) either where the חתימות are מלמעלה למטה

(i) meaning ראוּבן signs perpendicular opposite to the **top** of the כתב in front

	[מטה]	:			[מעלה]
	יעקב	:	בן		ראובן
	יעקב	:	בן		שמעון

(b) Or where the חתימות are מלמטה למעלה

(i) meaning ראוּבן signs perpendicular opposite to the **bottom** of the כתב in front

	[מעלה]	:			[מטה]
	עד	:	יעקב		בן
	עד	:	יעקב		בן

b) now

i) If the בעל השטר wants to be מגיז the bottom line of the כתב in front

(1) If the עדים signed מלמעלה למטה

(a) Since the גזיזה corresponds to the left in back

(b) He'll also be מגיז the name of the father (יעקב) for each עד

(2) If the עדים signed מלמטה למעלה

(a) Since the גזיזה corresponds to the right in back

(b) He'll also be מגיז the first name (for example: ראובן from יעקב בן ראובן) of each עד

ii) So דין בית will notice his tampering

2) תוספות

a) קשיא

i) If they sign מלמעלה למטה

(1) The שיטה on the front מגיז who's בעל שטר

(2) Won't be מגיז the last name (ראובן בן יעקב from יעקב) of each עד

ii) Since each עד

(1) Doesn't write his last name across the last line

(2) And instead writes "עד" across the last line

iii) And

(1) If all he's מגיז is עד

(2) His גזיזה of עד – even if for all three עדים – won't be noticed

3) מהרש"א

a) הקדמה

i) Where למטה למעלה sign עדים

ii) תוספות accepts that בית דין will notice his tampering

iii) Presumably because

(1) Although

(a) It's possible that a person signs his name as בן יעקב without using his first name ראובן

(2) Still

(a) It's unusual for all three עדים to sign this way

b) קשיא

i) So why does תוספות say that the גזיזה of עד for each of three חתימות won't be noticed

ii) It should be just as unusual for all three not to have used the word "עד"

c) תירוץ

i) What makes the גזיזה of the first names noticeable

(1) Isn't that there was a גזיזה for all three names

(2) But that

(a) Since the names aren't of equal length and aren't aligned exactly

(b) The גזיזה will be uneven

ii) Contrast

(1) The word עד which appears equally for all three

(2) And can be snipped easily and cleanly without notice

דף קסב.

תד"ה לפי וא"ד חובתו

1) הקדמה

a) Part 1

i) מקוים if it has a מחק that isn't פסול שטר A

b) Part 2

i) In the times of the גמרא

(1) No new information could be derived from the שיטה אחרונה

(a) "אין למדין משיטה אחרונה"

(2) Nor was there קיום מחקים in the שיטה אחרונה or after the שיטה אחרונה

ii) by this rule they accomplished that

(1) It wouldn't avail the בעל השטר to add an additional שיטה after the end of the כתב

(2) Because the new שיטה would itself become the new שיטה אחרונה

(3) From which no new information could be derived

c) Part 3

i) Nowadays

(1) at the end of the כתב after the words 'מניא בי' דכשר למניא

(2) כתב to mark the end of the שריר וקיים write סופרים

ii) And

(1) we derive new information from the שיטה אחרונה until שריר וקיים

(2) And we also accept קיום מחקים in the שיטה אחרונה until שריר וקיים

iii) With the one exception that

(1) a מחק

(a) in a place where it's possible that שריר וקיים was once written

(b) for example

(i) after 'מניא בי' דכשר למניא

(2) Is פסול even if the מחק is מקוים

2) תוספות

a) קשיא

i) Why did we change these דינים after the times of the גמרא

b) תירוץ

- i) סופרים became concerned that
 - (1) If עדים leave **two** שיטין empty
 - (a) between the end of the כתב and the חתימות
 - (2) the בעל השטר might write מאי דבעי on these two שיטין
 - (a) And the only שיטה that we'd ignore would be the last שיטה which would then become the new אחרונה שיטה
 - ii) So they were מתקן that
 - (1) סופרים should write שריר וקיים at the end of the שטר
 - (2) And that
 - (a) no new information would be derived from what follows שריר וקיים
 - (b) even if there is a הרחקה of two שיטין after שריר וקיים and the end of the כתב
 - iii) And
 - (1) Once
 - (a) these תיקונים were in place
 - (b) And the בעל השטר could no longer add any שיטין after שריר וקיים
 - (2) It wasn't necessary any more to say משיטה אחרונה
 - (a) To stop a בעל השטר from adding שיטין
- 3) מהרש"א
 - a) קשיא
 - i) but
 - (1) if you're concerned about a הרחקה of two empty שיטין
 - (2) you accomplish nothing by writing שריר וקיים at the end of the כתב before the empty שיטין
 - ii) Because
 - (1) The בעל השטר might
 - (a) be מוחק the שריר וקיים
 - (b) write a new שריר וקיים at the end
 - (c) be מקיים the מחק before the forged שריר וקיים
 - (d) and add מאי דבעי in the two שיטין before the forged שריר וקיים
 - b) תירוץ
 - i) We've already explained that
 - (1) מחקים קיום doesn't apply after a מחק

- (2) where שריר וקיים might have been written and erased
- c) קשיא
- i) Since
- (1) there are two שיטין remaining after the place of the מחק for the original שריר וקיים
- (2) and we're assuming that the בעל השטר will write מאי דבעי in these שיטין
- ii) Why would we think that שריר וקיים was written in the place where there was a מחק before the final two שיטין
- d) תירוץ First
- i) Part 1
- (1) If
- (a) in the last שיטה of the actual כתב
- (b) the סופר – as is usual – wrote דכשר למקניא בי' just before שריר וקיים
- (2) then the שיטה that says וקנינא מיני' would certainly be a place where שריר וקיים could logically have been written
- ii) second תירוץ
- (1) even if he didn't write these words in the last שיטה of the actual כתב
- (2) still
- (a) if we're חושש that the last two שיטין of a שטר are later additions by the בעל השטר
- (b) Then
- (i) by definition we're חושש that the third שיטה before the חתימות is the last שיטה of the actual כתב
- (ii) and we consider a מחק on that שיטה as being in a place where שריר וקיים might have been written
- 4) תוספות of המשך
- a) ר"י
- i) Here's another reason why nowadays we rely on שריר וקיים instead of אין למדין
משיטה אחרונה:
- (1) Part 1
- (a) Frequently סופרים made errors in the שיטה אחרונה that needed to be erased
- (b) the only way to validate these מחקים was to be מקיים them
- (c) since

- (i) there could be no קיום in the שיטה אחרונה itself because אין למדין משיטה אחרונה
- (ii) The only way to be מקיים these מחקים was
 1. After the שיטה in which there was קיום מחקים
 2. To add another שיטה that would then become the new שיטה אחרונה
- (d) And this could continue
 - (i) With errors in the new שיטה אחרונה and so on
 - (ii) and cause טרחא
- (2) part 2
 - (a) that's why they were מתקן to write שריר וקיים
 - (b) and to be מקיים מחקים until שריר וקיים even in the שיטה אחרונה
- b) קשיא
 - i) But you're dealing with a time where the rule was still משיטה אחרונה
 - ii) and
 - (1) at that time
 - (a) why did they want to be מקיים a מחק in שיטה אחרונה
 - (b) if we anyway ignore anything that's written in this שיטה
- c) תירוץ
 - i) The rule of שיטה אחרונה applied
 - (1) Only to what was for the benefit of the בעל השטר
 - (2) Not to what was לחובתו
 - ii) And they were concerned that
 - (1) unless they were מקיים the מחק
 - (2) the לזה could one day argue that
 - (a) the מחק removed תנאים that were לטובת לזה and לחובתו of בעל השטר
 - (b) so these תנאים would have been valid – even in the שיטה אחרונה – if they hadn't been erased
- 5) מהרש"א
 - a) ד"ה וצריך at קסא: at רשב"ם
 - i) Disagrees with תוספות
 - ii) And says that אין למדין applies also לחובתו of בעל השטר

דף קסב:

תד"ה איבעיא להו

1) ברייתא

- a) הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול
- b) שיטה אחת כשר

2) גמרא

a) This is because

i) Where the הרחקה is one שיטה

(1) We're not concerned that the בעל השטר might write מאי דבעי in the empty הרחקה

(2) Since אין למדין משיטה אחרונה anyway

ii) Where there is a הרחקה of two שיטין

(1) The בעל השטר might write מאי דבעי in both empty שיטין

(2) and

(a) Although we'll ignore what he added in his second new שיטה

(i) Because that שיטה will be the new אחרונה

(b) We will take into account what he added in his first new שיטה

3) הקדמה

a) If

i) on the שיטה where עדים sign

ii) There is space left to the right of the חתימות

iii) Then

(1) from this שיטה as well as from the אחרונה above it

(2) Because otherwise

(a) we'd have to be פוסל every שטר that has an empty space in the beginning of the שיטה where עדים sign

4) גמרא of the המשך

a) איבעיא להו שיטה ומחצה מהו

5) תוספות

a) Part 1

i) In this form of שיטה ומחצה

הרחקת חצי שיטה	סיום הכתב
	הרחקת שיטה שלימה
	חתימת עדים

- ii) The פסול is certainly שטר
- iii) Because
- (1) in the הרחקה of חצי שיטה the בעל השטר can write דבעי מאי
 - (2) and what he writes in this חצי שיטה won't be ignored
 - (3) since what he writes into the next שיטה will be the new שיטה אחרונה
- b) part 2

- i) in this form of שיטה ומחצה

	סיום הכתב
	הרחקת שיטה שלימה
חתימת עדים	הרחקת חצי שיטה

- ii) the שטר is certainly כשר
- iii) since we established in the הקדמה that אין למדים
- (1) from the חצי שיטה to the right of the חתימות
 - (2) As well as from the שיטה שלימה above the חתימות
- c) part 3 – מהרש"א as explained by הג"ה

- i) It's to the shaded space in this diagram that the איבעיא applies

	סיום הכתב
חתימת עדים	

- ii) Because it's possible that the עדים indented their חתימות on the next שיטה
- iii) For this very purpose
- (1) Namely
 - (2) so that anything written in this חצי not count as שיטה אחרונה
- d) keep in mind that
- i) If למדין הימנה
- (1) the שטר is פסול if there is a הרחקה of this kind of שיטה ומחצה
 - (2) because the בעל השטר can write דבעי מאי in the space that doesn't count as שיטה אחרונה

תד"ה פחות

1) ברייתא

- a) הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול
- b) שיטה אחת כשר

2) גמרא

a) This is because

i) Where the הרחקה is one שיטה

(1) We're not concerned that the בעל השטר might write מאי דבעי in the empty הרחקה

(2) Since אין למדין משיטה אחרונה anyway

ii) Where there is a הרחקה of two שיטין

(1) The בעל השטר might write מאי דבעי in both empty שיטין

(2) So that

(a) Although we'll ignore what he added in his second new שיטה

(i) Which will be the new שיטה אחרונה

(b) We'll take into account what he added in his first new שיטה

b) איבעיא להו שיטה ומחצה מהו

c) תוספתא

i) רישא

(1) הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול

(a) פחות מכאן כשר

ii) סיפא

(1) disagree on תנאי

(a) "כמה יהו עדים רחוקים מן הכתב ויהא כשר"

d) the רישא is פושט the איבעיא and proves that

i) A הרחקה of מחצה and שיטה is כשר

ii) Because this הרחקה is "פחות מכאן"

3) תוספות

a) קשיא

i) Once we know from the רישא how much הרחקה is permitted from the סיום הכתב to the חתימות

ii) In what case does the סיפא say there's a מחלוקת תנאי on הרחקות

b) תירוצ

- i) נראה לר"ת דמן הצד מיירי
- 4) מהרש"א
- a) שאלה
- i) Where are the חתימות that are "מן הצד" and how are they oriented
- b) תשובה
- i) the חתימות are in the margin
- ii) and are perpendicular to the כתב
- c) קשיא
- i) Can't be
- ii) Because a משנה in גיטין says this sort of חתימה is פסול regardless of the הרחקה
- d) תשובה
- i) Must be that מן הצד means that
- (1) The חתימות
- (a) are in the margin
- (b) but are כלפי הכתב
- (i) meaning that they're in the same שיטה with the כתב and have the same orientation as the כתב
- (2) and the מחלוקת
- (a) Is how far into the margin the עדים can sign

דף קסג.

תד"ה שיטה א' למאי חזיא ותד"ה כגון לך (שיטה אחת ושני אוריון)

1) הקדמה

- a) The גמרא uses the word שיטה in two slightly different meanings
 - i) First meaning
 - (1) As אותיות of שורות as in "הכותב ב' שיטין"
 - ii) Second meaning
 - (1) the space needed to write a שורה of אותיות as in "הרחיק ב' שיטין"
- b) a שורה of אותיות will be noticeably different from the rest of a שטר
 - i) if its אותיות are דקות
 - ii) or if there isn't normal spacing between the שורה and the שורות above and below
- c) so
 - i) to make a new שורה not noticeable
 - (1) it's necessary to have
 - (a) a "שיטה" in the sense of space for the actual writing of a normal sized אות – "רווח-שורה"
 - (b) empty space above and below the writing – "רווח-אוויר"

2) ברייתא

- a) רישא
 - i) A שטר is פסול if there is a הרחקה of two שיטין between the כתב and חתימת עדים
- b) סיפא
 - i) The שטר is כשר if the הרחקה is only one שיטה

3) גמרא

- a) If the הרחקה only one שיטה the שטר is כשר
- b) because
 - i) even if there is a זיוף in this one שיטה
 - ii) אין למדין משיטה אחרונה
 - iii) Meaning that we ignore everything written in אחרונה שיטה
- c) But the שטר is פסול if two שיטין are left empty between the כתב and חתימת עדים
 - i) Because
 - (1) the שטר בעל השטר can forge מאי דבעי into these שיטין

(2) And

(a) The first of these two new שיטין will be given effect

(b) Because the second of the new שיטין will become the new שיטה אחרונה

4) גמרא

a) איבעיא

i) Refer back to the ברייתא that says that

(1) a פסול is שטר where there is a הרחקה of two שיטין between the כתב and חתימת עדים

ii) Does the ברייתא mean that

(1) the שטר is פסול

(a) only

(i) if there is a הרחקה of two שיטין for the אותיות themselves

(ii) plus additional space for their אויר

(b) namely two רווחי-שורה and their רווח-אויר

(2) Or does the ברייתא mean that

(a) the שטר is פסול even if there is a הרחקה of two שיטין without אוירן

(b) Namely

(i) Two רווחי-שורה

(ii) Without רווח-אויר

b) רב נחמן בר יצחק by תשובה

i) מסתברא דהן ואוירן

ii) דאי סלקא דעתך הן ולא אוירן

למאי חזיא	גרסת רשב"ם
שיטה אחת למאי חזיא	גרסת פירוש קמא
שיטה אחת בלא אוירה למאי חזיא	גרסת יש מפרשין

5) גרסאות תשובה explains the מהרש"א

6) רשב"ם of גרסא according to the תשובה

a) it must be that the ברייתא is פסול only where there are two רווחי-שורה and their רווח-אויר

b) because otherwise למאי חזיא

c) Meaning

i) Without אוירן

- (1) The space of two רווחי-שורה without רווח-אוויר שיטין has no value -- isn't
 -- to a בעל השטר who wants to forge two new שורות of אותיות
- ii) Because the בעל השטר must
- (1) either use small אותיות and leave empty space above and below
- (2) or use no normal-sized אותיות and leave no space above and below
- iii) and
- (1) since in either case ב"ד will notice his forgery
- (2) we ought not be concerned with זיוף
- (3) and the שטר should be כשר
- d) Note that for רשב"ם
- i) The גמרא need not say "ב' שיטין למאי חזיא"
- ii) Because ב' שיטין ברייתא refers back to the ברייתא that already mentions למאי חזיא
- 7) תוספות of פירוש קמא according to תשובה
- a) הקדמה
- i) The size of one רווח-אוויר is equal to the size of רווח-שורה
- ii) And we can call the size of each simply a רווח-סתם
- b) this is what the גמרא means
- i) it must be that the ברייתא requires one רווח-אוויר besides two רווחי-שורה
- ii) because
- (1) if two רווחי-שורה without a רווח-אוויר is enough to be פוסל
- (2) This space is the same as two רווחי-סתם
- (3) Which is the same as one רווח-שורה and one רווח-אוויר
- iii) And
- (1) שיטה אחת למאי חזיא
- (a) Meaning
- (i) one רווח-שורה and one רווח-אוויר
- (b) למאי חזיא
- (i) Are of no use to a בעל השטר who needs to write two שיטין
- (ii) Since ב"ד will notice his זיוף as we've just established
- c) Note that
- i) רשב"ם and פירוש קמא say the same thing
- ii) Except that
- (1) the two רווחי-סתם that רשב"ם calls ב' שיטין without אוירן

- (2) אויר with its שיטה אחת calls פירוש קמא
- 8) תוספות in יש מפרשים according to תשובה
- a) it must be that the פוסל is ברייתא only where the space is הן ואוירן
- b) because
- i) הן ולא אוירן for
- (1) Namely for two רווחי-שורה and no רווחי-אויר
- (2) We've established that
- (a) there can no חשש that
- (i) the בעל השטר will write two שורות
- (ii) that aren't noticeable to the בית דין
- ii) so the reason for the פסול would have to be
- (1) that the בעל השטר can write **one** שורה
- (a) that ב"ד wouldn't recognize as a forgery
- (b) since it's written into the space of two רווחי-שורה
- (2) And
- (a) This one שורה would benefit the בעל השטר
- (b) Because the ברייתא holds that אחרונה משיטה
- c) But if so
- i) הרחיק שיטה אחת כשר ברייתא says When
- ii) The ברייתא also means a space of שיטה אחת בלא אוירן
- (1) Namely one רווח-שורה with no רווח-אויר
- iii) And of what value is this space -- שיטה אחת בלא אוירן למאי חזיא --
- iv) Since not even one שורה can be written into this space
- 9) גמרא of the המשך
- a) ר' אבהו
- i) The שטר is פסול if there's a הרחקה of one שיטה and two אוירין
- 10) תוספות on the כוונה of ר' אבהו
- a) When רב נחמן בר יצחק said that
- i) to be פסול
- ii) A שטר had to have a הרחקה of two שיטין (two רווחי-אות plus רווחי-אויר)
- iii) Because
- (1) this is enough space in which a בעל השטר can write two שורות
- (2) without notice by the בית דין

- b) he didn't say how many רווחי-אוויר he meant by "אווירן"
- c) ר' אבהו says that
 - i) A total of three רווחי-סתם is enough for the forgery
 - (1) So that
 - (a) רב נחמן בר יצחק required only one רווח-אוויר in addition to the two רווחי-שורה for the שטר to be פסול
 - (b) And one רווח-אוויר— when added to two רווחי-שורה— would also be enough for the שטר to be פסול

דף קסג: ודף קסד.

תד"ה אמר ר' יוחנן (ר' יוחנן אומר) הודפס בתוך ד"ה שטר

1) הקדמה

a) Part 1

i) A שטר is כשר

(1) If it has three or more שיטין

(2) And שיטה עדים sign in the final שיטה

ii) A שטר is פסול

(1) If it has only two שיטין

(2) And שיטה עדים sign in the second שיטה

iii) A שטר is כשר

(1) If it has only one שיטה

(2) And both the כתב and the חתימות are in that one שיטה

b) Part 2

i) A שטר is כשר if both the כתב and the חתימת עדים are written onto מחק

(1) In other words:

(a) הוא ועדיו על המחק כשר

c) Part 3

i) A שטר is also כשר

(1) if

(a) the כתב is on נייר that hasn't been erased

(b) And שיטה עדים sign on נייר that was erased

(2) In other words

(a) הוא על הנייר ועדיו על המחק כשר

2) גמרא

a) רב

i) A שטר is כשר even if

(1) there is a large הרחקה

(a) between חתימת עדים

(b) and the אשרתא in which ב"ד certify the חתימות

b) קשיא

i) Why aren't we concerned that

- (1) the בעל השטר might
 - (a) above the אשרתא
 - (b) forge a new כתב and new חתימות
- (2) And a later בית דין will assume that the אשרתא of the first בית דין covers
 - (a) Not only the original שטר and the first חתימות
 - (b) But also the forged second כתב and later חתימות
- c) תירוץ
 - i) The שטר is in fact כשר only if
 - (1) there is טיוט in the space between חתימת עדים and the אשרתא
 - (2) so that the בעל השטר can't add anything
- d) קשיא
 - i) but the בעל השטר can erase the טיוט
- e) תירוץ
 - i) Except for a שטר that's
 - (1) הוא ועדיו על המחק
 - (2) or הוא על הנייר ועדיו על המחק
 - ii) a שטר is פסול if it has a מחיקה that's not מקוים
- f) קשיא
 - i) But the בעל השטר might
 - (1) Be מגיז the שטר from the start of the כתב through חתימת עדים
 - (2) Erase the טיוט
 - (3) write a new שטר on the erased empty space
 - (4) forge signatures of עדים onto the erased space
 - ii) And a later בית דין will
 - (1) rule that the שטר is המחק על העדיו and is כשר
 - (2) and rely on the original אשרתא to certify the forged signatures
- g) תירוץ
 - i) A later ב"ד won't rely on an אשרתא for a שטר that's המחק על העדיו
 - ii) So בעל השטר would gain nothing by tampering this way
- h) ר' יוחנן
 - i) disagrees with רב
 - ii) and
 - (1) for a reason we'll explain below

(2) says that we're פוסל even a הרחקה of אחת שיטה between עדים and אשרתא

3) תוספות

a) קשיא

i) First הקדמה

(1) Presumably ר' יוחנן רב would agree with רב that

(a) the שטר is כשר if the הרחקה is מטויט

(b) Because he agrees with רב

(i) That we're not concerned about מחיקה of the טיוט etc.

(ii) because a later בית דין wouldn't rely on אשרתא for a שטר where הוא ועדיו על המחק

(2) so that ר' יוחנן is only פוסל the שטר where there's no טיוט

ii) Second הקדמה

(1) We've also established that

(a) רב who says that a שטר is כשר with a large הרחקה

(b) Deals only with a שטר that's מטויט

(2) So presumably

(a) ר' יוחנן רב agrees with רב that

(i) a שטר that's not מטויט

(ii) is פסול even for a הרחקה of only one שיטה

iii) קשיא

(1) So why does the גמרא say that ר' יוחנן רב disagrees with רב

b) מהרש"א of the second תירוץ as explained by נמי אי

i) It's not correct that רב agrees with ר' יוחנן רב and says that without טיוט a שטר is פסול for a הרחקה of only one שיטה

ii) Instead

(1) While ר' יוחנן רב says

(a) a שטר without טיוט is in fact פסול

(b) even for a הרחקה of only one שיטה

(2) רב

(a) requires טיוט only for "הרחקה טובא"

(b) But says

(i) a שטר with a הרחקה of only one שיטה

(ii) is כשר even without טיוט

iii) here is the מחלוקת of their נקודה

(1) ר' יוחנן says that

(a) a שטר is פסול without טיוט

(b) even where the הרחקה is only one שיטה

(c) Because as we've explained we're חושש that

(i) in that one שיטה

1. The בעל השטר might

a. add מאי דבעי

b. And forge חתימות after the addition

2. So that

a. he'd have a second שטר

b. הוא ועדיו בשיטה אחת that's

3. and

a. we've already established in the הקדמה that

i. a שטר that's אחת בשיטה הוא ועדיו is כשר

(ii) a later בית דין will assume that the אשרתא of the first בית דין covers

1. Not only the initial כתב of the first שטר and its חתימות

2. But also the added כתב of the second שטר and its forged חתימות

(iii) And

1. Since there's no טיוט that has to be נמחק in this case

2. Neither שטר הוא ועדיו על המחק is

3. so the later ב"ד will accept the אשרתא of the first ב"ד for both שטרות

(2) While רב says a שטר with a הרחקה of one שיטה is כשר even without טיוט

(a) Because of a special rule that

(i) a later ב"ד doesn't rely on אשרתא

(ii) To be מקיים a שטר הוא ועדיו בשיטה אחת that's

(b) So that

(i) We needn't be חושש that the בעל השטר will use the הרחקה to make these forgeries to benefit from the אשרתא

(ii) Since the forgeries won't benefit from the אשרתא anyway

4) מהרש"א

a) שאלה

- i) Would the same מחלוקת apply when the הרחקה is three שיטין or more
- b) תשובה
 - i) No
 - ii) even רב would agree that the שטר is פסול
 - (1) Because the בעל השטר might forge
 - (a) a שטר on the first two lines of the הרחקה
 - (b) and a חתימה on the third line right above the אשרתא
 - (2) And
 - (a) Since we've established in the הקדמה that a שטר is כשר if it has two שיטה and עדים on the third שיטה
 - (b) a ב"ד to whom the שטר is later presented
 - (c) Will
 - (i) rule that the שטר is כשר
 - (ii) and rely on the אשרתא since the שטר is neither
 1. הוא ועדיו על המחק
 2. Nor הוא ועדיו בשיטה אחת
- c) שאלה
 - i) Would there also be a מחלוקת when the הרחקה is two שיטין
- d) תשובה
 - i) Yes
 - ii) רב would say the שטר is כשר while יוחנן ר' would say the שטר is פסול
 - iii) Here's why
 - (1) Even though the בעל השטר
 - (a) Can't write a new שטר on one שיטה and arrange for the חתימות on the second שיטה
 - (b) Because we've established in the הקדמה that
 - (i) הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת פסול
 - (2) Still
 - (a) the בעל השטר can on the first שיטה write מאי דבעי and forge חתימת עדים
 - (b) While he leaves the second שיטה unused
 - (c) So that the שטר is כשר as הוא ועדיו בשיטה אחת
 - (3) Now
 - (a) For רב

- (i) We've already established that
 1. a later ב"ד won't rely on an אשרתא
 2. for a שטר that's אחת בשיטה אחת
- (ii) so that בעל השטר would accomplish nothing with his tampering with a שטר that has a הרחקה of two שיטין
- (iii) And the שטר is כשר

(b) while for ר' יוחנן

- (i) a ב"ד that later reviews the שטר of אחת בשיטה אחת
- (ii) would rely on the אשרתא
- (iii) so that בעל השטר would benefit from his tampering with a שטר that has a הרחקה of two שיטין
- (iv) And the שטר is פסול

e) קשיא

- i) why then does תוספות say the מחלוקת between רב and ר' יוחנן applies only where הרחיק שורה אחת

f) תירוץ

- i) מדייק תוספות isn't
- ii) But intends to say that the מחלוקת applies so long as the הרחקה is less than three שיטין

תד"ה גופא וכל א"ד שבו

1) גמרא

a) רב

i) שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר

b) קשיא

i) Why aren't we concerned that

(1) the שטר בעל השטר

(a) Will erase the נייר a second time

(b) write מאי דבעי on the מחק

(c) rely on the עדים who signed on the first מחק

(d) and claim that

(i) the שטר is כשר

(ii) as הוא ועדיו על המחק

c) תירוץ

i) We needn't be חייב for this sort of tampering

ii) because

(1) אינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים

(2) Meaning that

(a) ב"ד will recognize that

(i) The שטר כתב השטר is written on נייר that was erased two times

(ii) While the חתימת עדים is on נייר that was erased only once

(b) and

(i) אינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק ב' פעמים

(ii) So ב"ד won't be מכשיר the tampered שטר

2) ברייתא

a) הוא על הנייר ועדיו על המחק כשר

3) גמרא

a) קשיא

i) If רב is right that המחק כשר הוא ועדיו על המחק

ii) Then

(1) For a שטר that's before us on Day 3 as המחק הוא על הנייר ועדיו על המחק

(2) Why is there no חשש that on Day 4

- (3) the בעל השטר
- (a) will erase the נייר that was never נמחק before
 - (b) write מאי דבעי on the נייר that because of this erasure has now been נמחק for the first time
 - (c) leave the עדים on the נייר that was נמחק once from the start
 - (d) And then claim that the tampered שטר is כשר because
 - (i) both הוא ועדיו are on מחק that was נמחק only once
- b) תירוץ
- i) the בעל השטר won't be able
 - (1) to tamper with this שטר
 - (2) And on Day 4 turn into a שטר that's הוא ועדיו על המחק
 - ii) Because
 - (1) on a שטר that's הוא על הנייר ועדיו על מחק
 - (2) the עדים need to write 'וכו' אנחנא on the שטר
 - (3) to certify that
 - (a) they signed on מחק
 - (b) but the שטר was written on נייר
- 4) מהרש"ל of שיטה according to the תוספות
- a) קשיא
- i) At the point
 - (1) When the גמרא first said that הוא ועדיו על המחק כשר
 - (2) And the גמרא hadn't yet realized that
 - (a) הוא על הנייר ועדיו על המחק
 - (i) is פסול
 - (ii) if the עדים don't write אנחנא סהדי
 - ii) Why wasn't the גמרא concerned that
 - (1) this שטר
 - (a) that's before us on now on Day 3 as הוא ועדיו על המחק
 - (b) was at first on Day 1
 - (i) הוא על הנייר ועדיו על המחק
 - (ii) That at this point we think is כשר even without אנחנא סהדי
 - (2) and on Day 2 the בעל השטר was מוחק the נייר and wrote מאי דבעי
 - (3) To make it appear that

- (a) the tampered שטר is כשר
 - (b) as הוא ועדיו על המחק
- b) תירוץ
- i) The גמרא from the start knew that
 - (1) אנחנא עדים wrote where is כשר only על הנייר ועדיו על המחק
 - ii) So we are certain that
 - (1) this שטר
 - (a) that comes before us as הוא ועדיו על המחק
 - (b) without אנחנא סהדי written on it
 - (2) Was never הוא על הנייר ועדיו על המחק
- c) Note that
- i) While the קשיא of the גמרא was why
 - (1) כשר is הוא על נייר
 - (2) Despite a חשש that there may be **later** tampering
 - ii) The קשיא of תוספות is why
 - (1) כשר is הוא ועדיו על המחק
 - (2) Despite a חשש that there may have been **earlier** tampering
- 5) מהרש"א
- a) מהרש"ל on קשיא
 - i) Part 1
 - (1) Although we've established a difference between the קשיא of the גמרא and the קשיא of תוספות
 - (2) This difference isn't enough to explain why תוספות asks a קשיא that's so similar to the קשיא of the גמרא
 - ii) Part 2
 - (1) There is an older גרסא of תוספות
 - (a) In which תוספות in its קשיא already realized that
 - (b) אנחנא סהדי when there's no פסול הוא על נייר
 - b) מהרש"א of שיטה
 - i) This is the correct קשיא of תוספות
 - (1) Why wasn't the גמרא concerned that
 - (2) this שטר
 - (a) that's before us on now on Day 3 as הוא ועדיו על המחק

(b) was at first on Day 1

(i) הוא על הנייר ועדיו על המחק

(ii) That had no אנחנא סהדי and was therefore פסול

(iii) since at this point

1. we already know that

a. הוא על הנייר ועדיו על המחק

b. Is אנחנא סהדי without פסול

(3) and on Day 2 the בעל השטר was מוחק the נייר and wrote מאי דבעי

(4) To make it appear that

(a) the tampered שטר is כשר

(b) as הוא ועדיו על המחק

ii) תוספות of תירוץ

(1) We don't assume that any שטר started as a פסול שטר

(2) We therefore assume that

(a) For any שטר that began as הוא על הנייר

(i) אנחנא properly wrote עדים

(ii) And

1. הוא על הנייר ועדיו על המחק

a. With אנחנא סהדי

2. הוא ועדיו על המחק can't be changed to

(3) So we know that

(a) this שטר

(i) that's now before us as הוא ועדיו על המחק

(ii) could not have started as הוא על הנייר ועדיו על המחק

(iii) but must have been הוא ועדיו על המחק from the start

c) note that

i) While

(1) the תירוץ of תוספות for מהרש"ל

(2) Differs from the קשיא of תוספות

(a) In the same נקודה that the גמרא uses in the תירוץ to its own קשיא

(b) Namely

(i) With the חידוש

1. That to be כשר

- a. a שטר that's על המחק ועדיו על הנייר
 - b. must have אנהנא סהדי
- ii) the תירוך of תוספות for מהרש"א
 - (1) differs from the קשיא of תוספות
 - (a) in a נקודה that the גמרא hasn't considered
 - (i) Namely
 - 1. whether we can assume
 - 2. that a שטר that now appears to be כשר could once have been פסול
- 6) תוספות of המשך
 - a) הקדמה
 - i) We've established that
 - (1) if a שטר comes to us as על המחק ועדיו על הנייר
 - (2) we're not חושש that the שטר
 - (a) was once על המחק ועדיו על הנייר
 - (b) And was later changed
 - (3) Because
 - (a) If it were once על המחק ועדיו על הנייר
 - (b) And אנהנא סהדי would have been written on it
 - (c) And the שטר בעל השטר couldn't then have changed it to על המחק ועדיו על הנייר
 - b) קשיא
 - i) maybe the שטר בעל השטר was מוחק the אנהנא סהדי as well as the נייר
 - c) תירוך -- later refers to this as "תירוך רשב"ם"
 - i) בין עד לעד space needs to be written in the space על הנייר for אנהנא סהדי
 - ii) If the שטר בעל השטר is מוחק the אנהנא סהדי there will be a מחק in this space
 - iii) A later בית דין won't be מכשיר a שטר that's על המחק ועדיו על הנייר
 - (1) Where
 - (a) There is a מחק in the space בין עד לעד
 - (b) That may have been where
 - (i) אנהנא סהדי had once been written
 - (ii) At a time when the שטר was על הנייר
 - iv) So it won't do any good to the שטר בעל השטר to tamper with the שטר
 - d) ריב"ם of תירוך

- i) הקדמה
 - (1) Assume for the moment that
 - (a) In a שטר that's written "הוא על הנייר ועדיו על המחק"
 - (b) אנהנא סהדי is written on מחק and not on נייר
 - ii) now
 - (1) If
 - (a) To change the שטר to הוא ועדיו על המחק
 - (b) the בעל השטר were later to erase both the נייר and אנהנא סהדי
 - (2) The result will be that
 - (a) The נייר will have been erased once
 - (b) And the place where אנהנא סהדי was once written will have been erased twice
 - (3) And
 - (a) based on the rule of אינו דומה that we established earlier
 - (b) a later ב"ד
 - (i) will notice this difference
 - (ii) And will be פוסל the שטר
- 7) מהרש"א
- a) ריב"ם on קשיא
 - i) Maybe the בעל השטר will avoid detection by being מוחק the נייר a second time before writing מאי דבעי
 - ii) So that
 - (1) Both the place of the נייר and the place of אנהנא סהדי
 - (2) Will be erased twice
 - iii) And בית דין won't notice the tampering
 - b) תירוץ
 - i) Remember that
 - (1) in הוא על הנייר ועדיו על המחק
 - (a) the עדים signed on מחק that had been erased only once
 - (2) and
 - (a) since the בעל השטר needs to keep the benefit of these עדים
 - (b) he can't erase this מחק a second time
 - (3) And the later ב"ד will notice the difference between

- (a) The space where עדים signed that was erased only once
 - (b) and the place of אנהנא שהדי that was erased twice
- c) קשיא
- i) If תוספות says that ב"ד compares
 - (1) the מחיקה where אנהנא שהדי was written
 - (2) against the מחיקה of the space where עדים sign
 - ii) then
 - (1) instead of saying earlier that
 - (a) the later ב"ד will notice the difference between
 - (i) The נייר that was נמחק only פעם אחת
 - (ii) and the place of אנהנא שהדי that was נמחק ב"פ
 - (2) תוספות should have said more simply that
 - (a) the later ב"ד will notice the difference between
 - (i) The space where עדים sign that was erased only once
 - (ii) and the place of אנהנא שהדי that was erased twice

8) תוספות

- a) קשיא by ר"י on ר"י
 - i) To explain the שיטה of ריב"ם we've been assuming that
 - (1) מחק אנהנא שהדי is written on
 - (2) So that
 - (a) if אנהנא שהדי and the כתב השטר were both נמחק
 - (b) The נייר on which אנהנא שהדי was written
 - (i) would have been erased twice
 - (c) and would be noticeably different
 - (i) from the נייר on which בעל השטר forges new כתב
 - (ii) Which would have been erased only once
 - ii) But
 - (1) This explanation doesn't work where אנהנא שהדי is written on נייר
 - (2) Since
 - (a) if the בעל השטר is מוחק the אנהנא שהדי that's written on נייר
 - (b) The space of אנהנא שהדי will have been erased only once
 - (c) The same as the מחיקה on the נייר on which בעל השטר forges the כתב השטר

- (3) So ב"ד wouldn't notice the מחיקה of אנהנא סהדי
- b) תירוץ
- i) You're right
- (1) If ב"ד is presented with a שטר that's מחק על נייר ועדיו על מחק
- (2) ב"ד will be מכשיר the שטר
- (a) if אנהנא סהדי is written on מחק
- (b) But not if אנהנא סהדי is written on נייר
- c) (מהרש"א as explained by קשיא)
- i) We always prefer a שטר that's written on נייר to a שטר that's written on מחק
- ii) So it's not מסתבר
- (1) To be מכשיר a שטר
- (a) that now comes to ב"ד
- (i) where אנהנא סהדי is written on מחק
- (2) And to be פוסל a שטר
- (a) where אנהנא סהדי is written on נייר
- iii) in fact
- (1) even if this were the דין
- (2) we ought to have been מתקן that the reverse be true
- 9) א"ד אנהנא סהדי at מהרש"א as explained by ריב"ם for ר"י תירוץ
- a) First הקדמה
- i) אנהנא סהדי is written over two complete שיטין that stretch בין עד לעד
- ii) So that
- (1) If אנהנא סהדי erases בעל השטר
- (2) He'll leave these two שיטין empty
- b) Second הקדמה
- i) We established in the prior דיבור המתחיל that
- (1) Although
- (a) a שטר that is
- (i) הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת
- (ii) Is פסול
- (2) A שטר that
- (a) has two שיטין of כתב and עדים in the third שיטה
- (b) is כשר

(3) And

(a) although

(i) because אין למדין משיטה אחרונה

(ii) we ignore what's written in the last שיטה

(b) still

(i) we do take account of what's written in the שיטה before the שיטה אחרונה

c) third הקדמה

i) If a שטר with two empty לעד בין עד comes to ב"ד

ii) שטר the פוסל will be ב"ד

iii) because

(1) The בעל השטר might

(a) be מגיז the שטר into two pieces at the point immediately after the חתימה of the first עד

(b) leaving the בעל השטר with two שטרות

(2) The בעל השטר might then

(a) For the first שטר

(i) Erase the כתב and in its place write מאי דבעי

(ii) And keep the חתימה of this עד

1. as if he were an אחד עד to the tampered כתב

(b) For the second שטר

(i) Write מאי דבעי in the two empty שיטין for which there is a חתימה of the other עד

(ii) So that this second שטר is a standard שטר with two שיטין of כתב followed by the חתימה of what appears to be an אחד עד

(iii) And

1. although we ignore what's written in the last שיטה

2. we will take account of what's written in the שיטה before the last שיטה

d) תירוץ

i) now we understand for ריב"ם

(1) why we're not חושש that

(a) the בעל השטר will be מוחק the words סהדי אנחנא

(b) and then change the שטר to המחקק על ועדיו הוא

ii) namely

(1) Because this מחיקה

(a) will leave two empty lines בין עד לעד

(b) that will still be observable once the שטר is המחק הוא ועדיו על המחק

(2) and

(a) the בעל השטר realizes that

(i) when a later ב"ד sees the שטר that's המחק על ועדיו הוא

(ii) it will be פוסל the שטר because of the two empty spaces

10) מהרש"א ד"ה ודע

a) Note that

i) The תירוץ of ר"י for ריב"ם

(1) explains only why בעל השטר has no motive to erase אנהנא סהדי that was written on נייר

(a) namely because

(i) the מחיקה will result in two empty שיטין

(ii) and ב"ד will be פוסל the שטר because

1. ב"ד will be concerned lest the בעל השטר use the two שיטין as a place on which to write the כתב of a second שטר

(2) but doesn't explain why בעל השטר would not want to erase אנהנא סהדי that's written on מחק

(a) Because

(i) Where אנהנא סהדי is written on מחק and is later erased

(ii) A later ב"ד will **not** be פוסל the שטר for having two empty שיטין

(iii) Because

1. the בעל השטר will not be able to write a כתב on these two שיטין

2. Because

a. The new כתב will have been written on two שיטין that will have been erased twice

b. While the place of החימת עדים is erased only once

c. And a still later דין בית that examines the כתב of the second שטר will notice the tampering

b) And that's why

i) תירוץ needed to set out another ריב"ם

ii) for the case where אנהנא סהדי is written on מחק

11) בא"ד אנהנא סהדי at מהרש"א

a) קשיא

i) If we're a שטר פוסל

(1) That has a מחיקה of two שיטין between the חתימות

(2) Based on the חשש that בעל השטר might convert this שטר into two שטרות

ii) Why don't we have this חשש too:

(1) For every שטר that's המחק על הנניר ועדיו על המחק

(2) even where there is אנהנא סהדי written into the שטר

(3) Namely

(a) Maybe the בעל השטר will be מוחק the אגן סהדי and then proceed to split the שטר into two שטרות that each has an עד אחד

b) תירוץ

i) This is a חששא רחוקה

c) מהרש"א brought by גליון

i) Because of this קשיא

(1) תוספות גליון disagrees with

(2) and says this proves that we're not חושש that

(a) בעל שטר a

(i) even where אנהנא סהדי is already נמחק

(b) will consider changing his שטר into separate שטרות that each has an עד אחד

d) {note that this הסבר follows מהרש"א in דפוס ראשון that

i) Has "בשטר העליון"

ii) in the place of "בשיטה העליונה" }

12) תוספות of המשך

a) הקדמה

i) Consider again the תירוץ of ר"י that

(1) a בעל השטר might want to tamper with a שטר that has two empty שיטין between עד לעד

(a) In order to have two שטרות

(b) Each of which is signed by an עד אחד

b) קשיא

i) We need two עדים for a שטר

- ii) So what good will the **עד אחד** on each **שטר** do for the **בעל השטר**
 - c) תירוץ
 - i) You're right that each **עד** standing alone will be of no help for the **בעל השטר**
 - ii) But
 - (1) the **בעל השטר** may have another **עד אחד** in another **שטר**
 - (2) to be **מצטרף** with the **עד אחד** in each **שטר** that he produces by tampering
- 13) **מהרש"ל** and **מהרש"א** disagree with the **המשך** of **תוספות** from this point
- 14) **מהרש"ל** of **תוספות** as understood by **המשך**
- a) קשיא
 - i) Maybe the **חשש** isn't that the **בעל השטר** -- **שמעון** -- might expect to be **מצטרף** the **עד** in the **שטר** with an **עד אחד** in another **שטר**
 - ii) But that **שמעון** the **בעל השטר** might himself sign as the second **עד**
 - b) תירוץ
 - i) **שמעון** can't be **גובה** with a **שטר** on which he's an **עד**
 - c) קשיא
 - i) Correct
 - ii) But maybe **שמעון** made a **קנוניא** with a third person -- **ראובן** -- that
 - (1) **ראובן** will write in the **שטר** what benefits **שמעון**
 - (2) And **שמעון** will sign as a second **עד** for the benefit of **ראובן**
 - d) תירוץ
 - i) Although
 - (1) we're **חושד** any person who is **ממון** **גובה**
 - (2) So that
 - (a) Even a **תובע** with a **שטר** must make a **שבועה** if the **נתבע** says
 - (b) "אישתבע לי דלא פרעתיך"
 - ii) We find nowhere that an **עד** needs to make a **שבועה** lest he made a **קנוניא** with the **תובע**
 - iii) So you see we're not **חושד** that an **עד** is involved in a **קנוניא**
- 15) **מהרש"א** of **תוספות** as explained by **המשך**
- a) קשיא
 - i) You say that
 - (1) We're **חשש** that the **בעל השטר** might tamper with the **שטר**
 - (2) Because

- (a) He may have another עד אחד in another שטר to be מצטרף with the אחד עד אחד in each שטר that he produces by tampering
- ii) But how do you know that אחד בכתב has any נאמנות altogether
- b) תירוץ
- i) an עד אחד who is בעל פה has enough נאמנות to require a שבועה
- c) קשיא
- i) That's only because an עד is required to be על פה based on אם לא יגיד ונשא עוונו
- d) תירוץ
- i) We know from elsewhere that an אחד בכתב can force a שבועה the same as עד אחד בעל פה
- ii) So
- (1) It's מסתבר
- (a) That if two separate עדים can be מוציא ממון if they act separately על פה
- (b) Two separate עדים should also be מוציא ממון if they act separately בכתב
- 16) this table compares how מהרש"ל and מהרש"א each fits his ביאור with his גרסא in תוספות

מהרש"א	מהרש"ל	לשון תוספות
אין להקשות דלא מצי להצטרף דמחמת דליכא בכל שטר כי אם עד אחד חשיד עד אחד דיהתום בשבילו -- כלומר בשביל שמעון בעל השטר -- בשקר ...	אבל אין לומר דהוששין דלמא שמעון בעל השטר עצמו יחתום כעד שני בשביל אחד כלומר בעד ראובן איניש דעלמא -- כדי שיוציא ראובן ממון מלוי -- וכדי שירויה שמעון מקנוניא שעשה עם ראובן	ואין לומר שיחתום [בשביל אחד {לגרסת מהרש"ל}] [בשבילו {למהרש"א}]
... משום דעד אחד בכתב חשיד לאפוקי ממון	והיינו טעמא דאין לומר כן משום דאע"ג דקי"ל דחיישינן דרוצה איניש להפיק ממון מחבירו ...	דלענין אפוקי ממונא חשיד
זה אינו [כלומר דאין להקשות כן] דהרי קי"ל דאף נגד עד א' בכתב לא מהימן אלא בשבועה וא"כ ה"ה בב' שטרות בכל אחד עד אחד מהני לאפוקי ממונא כמו ב' עדים	... ומשום חשש זה איצטריך אף מי שתובע בשטר לישבע כשנתבע טוען אישתבע לי דלא פרעתיך	דלא מהימן אלא בשבועה
	מ"מ לא מצינו דחיישינן דשמעון רוצה שראובן יוציא ממון מלוי ושיעשה שמעון קנוניא עם ראובן	

17) תוספות of המשך

- a) Recall the תירוץ of רשב"ם on why we're not חושש that the בעל השטר will be מוחק the words "אנחנא סהדי":
- i) Even if אנחנא סהדי is erased there will still be the space where אנחנא סהדי is written
- ii) And ב"ד will know
- (1) Not to be מכשיר a שטר that's על המחק
- (2) Where there is a מחק where אנחנא סהדי could have been written

- b) רשב"ם of תירוץ to תוספות by קשיא
- i) Where the space between one עד and the other עד is already מחוק
- (1) There should be no need to write אנחנא
- (2) Because
- (a) the ב"ד that reviews the שטר once it's turned into המחק על ועדיו הוא
- (b) Will assume that
- (i) the שטר was at first נייר על הנייר
- (ii) and that אנחנא was erased
- (c) And will be פוסל the שטר
- c) תירוץ
- i) You're right
- ii) נייר בין עד לעד is needed for רשב"ם only where there is אנחנא
- d) Two קושיות on the proposed תירוץ
- i) First קשיא
- (1) If אנחנא סהדי is needed only where there is נייר בין עד לעד
- (2) The גמרא would have said so
- ii) Second
- (1) Since there was enough נייר near the חתימות on which to write אנחנא סהדי
- (2) Why were the עדים foolish enough (שופטני) to sign on מחק

18) בא"ד וזה אינו נראה at מהרש"א

- a) קשיא on the proposed תירוץ could have also asked this third תוספות
- i) Why for רשב"ם is אנחנא סהדי needed even if there is נייר בין עד לעד
- ii) Let the סופר instead erase a section long enough to write אנחנא סהדי
- iii) With the same result that
- (1) if there's a later מחיקה to change the שטר to המחק על ועדיו הוא
- (2) ב"ד
- (a) will realize that there was a נייר בין עד לעד
- (b) and
- (i) treat the case the same as if אנחנא סהדי were still written
- (ii) namely they'll be פוסל the שטר

19) בא"ד וקשה at מהרש"א

- a) קשיא
- i) Ask the same קשיא to ריב"ם

- ii) Namely
 - (1) Why write אַנחנא סהדי
 - (2) It ought to be enough to make a מחיקה בין עד לעד
- b) First תירוץ
 - i) Unlike רשב"ם
 - (1) רשב"ם says that ב"ד will only suspect that אַנחנא was erased
 - (2) Where the space of אַנחנא was erased twice
- c) Second תירוץ
 - (1) The space needed for a מחיקה to count as אַנחנא סהדי is two שיטין
 - (2) And we can't direct the עדים to make a מחיקה over two שיטין
 - (3) Because we've shown for רשב"ם that
 - (a) any שטר that has two שיטין empty between עד לעד is פסול
 - (b) Because of the חשש that בעל השטר might convert the שטר into two שטרות

דף קסה.

תד"ה אמר אביי

- 1) משנה
 - a) פשוט שכתוב בו עד אחד
 - b) ומקושר שכתב בו שני עדים
 - c) שניהם פסולין
- 2) גמרא
 - a) קשיא
 - i) It's a פשיטות that גט פסול is פסול if there is only an אחד עד
 - b) אביי
 - i) The משנה teaches that עד אחד בשטר isn't מצטרף with פה בעל פה
 - c) אמימר
 - i) Disagrees with אביי and says they're מצטרף
 - d) קשיא
 - i) Since for אמימר
 - (1) כשר is שטר and מצטרף are עד אחד על פה ועד אחד בכתב (1)
 - ii) it must be that the משנה teaches only that פסול עד אחד
 - iii) and
 - (1) פסול is עד with only one שטר that a פשיטות is (1) since it's
 - (2) How does אמימר explain the משנה
- 3) תוספות – part 1
 - a) אביי for שאלה
 - i) Since the משנה teaches only that
 - (1) מצטרף aren't עד אחד בעל פה and עד אחד בשטר (1)
 - ii) Does this imply that
 - (1) שניהם בכתב כל אחד בפני עצמו) שטר each sign in a separate עדי אחד (1) if two
 - (2) מצטרף are עדי אחד The two (2)
 - iii) Because
 - (1) מצטרף aren't שניהם בכתב כל אחד בפני עצמו (1) If
 - (2) דין this to teach this would have been more of a חידוש (2) it would have been
 - b) תשובה
 - i) no

- ii) it's possible that
 - (1) מצטרף שניהם בכתב in fact aren't
 - (2) And although it would be a greater חידוש for the משנה to teach that שניהם מצטרף בכתב aren't
 - (3) The משנה doesn't do so
 - (4) Because
 - (a) The משנה deals with a case of אחד בכתב ואחד בעל פה
 - (b) where it's not possible to have שניהם בכתב כל אחד בפני עצמו
- iii) namely
 - (1) the משנה deals with a case where
 - (a) One עד is was חותם as an עד on the הלואה שטר
 - (b) and the other עד is מעיד on the מסירה of the הלואה שטר that was signed by the other עד
- c) שאלה
 - i) Why would we assume that the משנה deals with this case
- d) תשובה
 - i) because
 - (1) for a reason not relevant to this מהרש"א
 - (2) it's a חידוש that even in this case the עדים aren't מצטרף
- 4) תוספות – part 2
 - a) By the way
 - b) It's possible because of a סברא set out in תוספות that
 - i) אממר says מצטרפין only in the case we've just mentioned
 - (1) Namely where
 - (a) One עד is חותם as an עד on the הלואה שטר
 - (b) and the other עד is מעיד on the מסירה of the שטר that was signed by the other עד
- 5) מהרש"א
 - a) קשיא
 - i) If
 - (1) Where the עדים both count as עדי מסירה is the only case where אממר says the עדים are מצטרף
 - (2) and they're not מצטרף in all other cases
 - ii) why don't we explain for אממר that

(1) the משנה deals with these other cases

(2) and that's why the משנה says the עדים aren't מצטרף

b) תירוץ

i) In a case where they're not both מעיד on מסירה

ii) It's a פשיטות that the עדים aren't מצטרף

iii) and the משנה wouldn't need to teach this דין